

Е.В. Олійниченко
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник – канд. пед. наук, ст. викладач Л.М. Ліхійська

АНАЛІЗ СТАНУ ІНТЕГРАЦІЇ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ В ІНКЛЮЗИВНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ

Постановка проблеми. В останні роки в Україні значно зріс інтерес до спільного навчання дітей з різними потребами в єдиному освітньому середовищі.

На державному рівні приймаються положення та законодавчі акти, що забезпечують і гарантують отримання якісної освіти учнями з особливостями психофізичного розвитку в масових школах за місцем проживання, створення умов для реалізації їх творчого потенціалу та розвитку індивідуальних здібностей.

Пройшовши складний шлях від принизливого для всіх осіб із порушеннями психофізичного розвитку стану «непотрібних» для суспільства людей, через сегрегацію та інтеграцію, ідея інклюзивного навчання, що полягає в доступності освіти для всіх без винятку дітей з різними потребами, поступово впроваджується в багатьох масових шкіл, міст і районів нашої країни, визначаючи цей напрямок, як найбільш прогресивний в освітній політиці держави.

У Наказі Міністерства освіти і науки України від 01.10.2010 № 912 «Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання» зазначено, що «успішне запровадження інклюзивного навчання дітей з особливими потребами, потребує вирішення завдань на державному рівні, а саме: формування нової філософії державної політики щодо дітей з особливими освітніми потребами, удосконалення нормативно-правової бази у відповідності до міжнародних договорів у сфері прав людини, реалізації та поширення моделі інклюзивного навчання дітей у дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах».

Завдяки створенню інклюзивного освітнього простору, діти, чії особливі потреби виходять за межі загальноприйнятої норми, мають можливість не тільки отримати гідну освіту, а й відчутти себе повноцінними членами шкільного колективу, а згодом стати повноправними громадянами своєї країни, що мають однакові для всіх права і обов'язки незалежно від своїх можливостей.

Проблеми освітньої інтеграції та інклюзії цікавили багатьох вітчизняних (Ю. Богінська, Л. Будяк, Л. Вавіна, Н. Ворон, Р. Дименштейн, І. Зверева, Т. Ілляшенко, А. Капська, Н. Мирошніченко, А. Мудрик, Ю. Найда, Н. Софій, С. Хлебик та ін.) і зарубіжних (Д. Барбер, Т. Бут, Ч. Веббер, Д. Деппелер, М. Кинг-Сирс, Т. Лорман, Т. Міттлер, Д. МакГі-Річмонд, К. Стафофорд, Д. Роза, Д. Харві та ін.) вчених.

Інтегрування дітей з порушеннями психофізичного розвитку в соціокультурне та загальноосвітнє середовище нині є надзвичайно актуальною педагогічною проблемою. Переосмислення суспільством ставлення до дітей з порушеннями в розвитку, визнання їхніх прав на здобуття освіти, окреслення пріоритетних цілей, завдань, підходів в галузі спеціальної освіти зумовлює необхідність визначення оптимальних умов навчання таких дітей у сільській місцевості. Вивчення проблеми інтегрування в умовах школи, аналіз сучасного стану та перспектив освіти в сільській місцевості, прогнозування поступу інклюзивних процесів в освітніх закладах, має винятково важливе значення [1; с. 43].

Мета нашого дослідження дослідити позитивні сторони інклюзивних процесів, перешкоди і труднощі, які виникають у процесі впровадження інклюзивної освіти.

Недостатність фінансування навчальних закладів, низький рівень підготовки педагогів, скорочення штату вчителів, збільшення кількості дітей маргінальних груп, відсутність елементарної матеріальної бази, незадовільний фінансовий стан сімей, недостатній рівень культури та освіченості батьків, складність навчальних програм, особливо для дітей зі

зниженим рівнем психофізичного розвитку, – це фактори, що зумовлюють кризу освітньої системи [4; с. 94].

Одним з несприятливих чинників, що безпосередньо впливає на стан освіти на селі, є суттєве збільшення кількості соціально незахищених дітей, неблагополучних з точки зору фізичного здоров'я, психічного стану, соціального походження, які потребують кваліфікованої підтримки.

Проблема інклюзивного навчання набуває особливої гостроти з огляду на відсутність в сільській місцевості умов для сегрегації дітей з порушеннями психофізичного розвитку. Об'єднання в освітньому просторі шкіл дітей з типовим розвитком та дітей з відхиленнями в розвитку дасть змогу розв'язати низку загальнопедагогічних завдань і слідувати положенням Закону «Про освіту» [3; с. 77].

Під впливом комплексу цих негативних чинників сучасна школа перебуває наразі в ситуації педагогічної кризи, що зумовлена протиріччями між традиційними ценовими стандартами і програмами, з одного боку, та, з другого, реальними можливостями і потребами дітей, чимало з яких мають відхилення у психофізичному розвитку і не в змозі засвоїти загальноосвітній стандарт. Проте, досі не знайдена оптимальна форма організації школи, здатної забезпечити освіту всіх дітей, незалежно від рівня та особливостей їхнього розвитку.

Попри теоретичну розробку загальнопедагогічних і спеціальних засад навчання неповносправних, потребують певного оновлення, удосконалення, перегляду окремих позицій сучасні проблеми здобуття освіти дітьми з порушеннями психофізичного розвитку. Зокрема, у наукових дослідженнях не висвітлювалися проблеми навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку в загальноосвітніх сільських закладах, не розроблялися питання психолого-педагогічного супроводу дітей цієї категорії у загальноосвітніх закладах, питання їхньої соціалізації, адаптації, профорієнтації тощо [2; с. 105].

Здійснений аналіз дав підстави констатувати, що представлені у науковій літературі ідея «соціальної корисності», «медична модель» здобуття освіти дітьми з особливими потребами неефективні, оскільки інвалідність є не медичною, а соціальною проблемою, проблемою прав людини. Особливе значення для усвідомлення сутності цієї проблеми мають праці, в яких представлені альтернативні теорії: «людської гідності» дітей з порушеннями психофізичного розвитку, здатних до саморозвитку, самовдосконалення, самоактуалізації (В. Астапов, Т. Бут, О. Лебединська, М. Малофєєв, Л. Шипіцина та ін.), «дитиноцентриська» система освіти (В. Кремень) тощо.

На сучасному етапі розвитку суспільства, передова світова спільнота змінює ідеологічні установки щодо осіб з порушеннями психофізичного розвитку. В основу освітніх інновацій покладено концепцію «цілісного підходу», яка відкриває шлях до реалізації прав і можливостей кожній людині і, насамперед, передбачає рівний доступ до здобуття якісної освіти. Відбувається перехід від ізоляції до інклюзії, яка поєднує в собі поняття комплексності, предметності та визнається вченими і практиками як принцип організації процесу навчання дітей з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітньої школи. Основна ідея інклюзивної освіти: від інтегрування у школі – до інтегрування в суспільство, основний принцип інклюзивного навчання – якомога менше зовнішньої та якнайбільше внутрішньої диференціації. [1; с. 119]

Інклюзія базується на концепції «нормалізації», ідеї життя і побуту людей з обмеженими можливостями, більш наближеного до умов і стилю життя усієї громади. Принципи «нормалізації» закріплені низкою міжнародних правових актів (Декларація ООН про права розумово відсталих (1971), Декларація про права інвалідів (1975), Конвенція про права дитини (1989) та ін.).

У психолого-педагогічних дослідженнях розрізняють поняття «диференціація», «диференційоване навчання», «інтеграція», «інклюзивна освіта». Сутність і зміст цих понять та процесів, що стоять за ними, розробляються багатьма науковцями, проте, в реалізації стратегії інклюзивної освіти залишаються проблемними питання організаційно-педагогічних

умов навчання учнів з порушеннями психофізичного розвитку, навчально-методичне забезпечення навчального процесу; психолого-педагогічні основи інтенсифікації соціального розвитку учнів з порушеннями психофізичного розвитку; особливості корекційного процесу в умовах спільного навчання тощо. В основу цього дослідження покладено концепцію А. Колупаєвої, яка зазначає, що для нашої країни впровадження інклюзивної освіти потребує виваженого підходу, оскільки інтеграційні процеси при навчанні дітей з порушеннями психофізичного розвитку у країнах пострадянського простору мають певну специфіку, розвиваються в умовах особливого соціокультурного статусу з урахуванням позитивів і досягнень спеціального навчання.

Аналіз зарубіжних наукових джерел стосовно проблем інклюзії засвідчує, що значущою першочерговою умовою поступу інтегративних процесів є вплив суспільства та соціального середовища на особистість дитини з порушеннями психофізичного розвитку, особливо у сільському соціумі, де зосереджені відповідні громадські, культурні, медичні та освітні заклади; активна участь у цьому процесі самої дитини; розбудова суспільства, системи суспільних відносин, що внаслідок певної жорсткості вимог до своїх потенційних суб'єктів є недоступною для дітей з порушеннями психофізичного розвитку. Однак, аналіз літературних джерел доводить, що дослідження, які б розглядали сільську школу як осередок здобуття освіти дітьми з порушеннями психофізичного розвитку у вітчизняній науці не проводилися [1; с. 54].

В останнє десятиріччя внаслідок соціальної та економічної нестабільності з'явилося чимало дітей, вихованням яких батьки взагалі не займаються. Щороку збільшується кількість дітей з ослабленим здоров'ям, які мають різні психофізичні порушення, ростуть у складних сімейних умовах, що негативно позначається на їхньому психічному розвитку. Значно зросла кількість дітей дошкільного віку, у яких відсутня дошкільна підготовка, відповідно – в багатьох випадках в учнів спостерігається шкільна дезадаптація.

Соціально-економічна криза призвела до:

- кризи сім'ї, що спровокувало відчуження між батьками й дітьми;
- втрати традицій народної педагогіки;
- низького рівня загальнопедагогічних знань батьків;
- неповаги й недовіри батьків і педагогів один до одного.

Інтелектуальний потенціал навколишнього середовища такого учня недостатній для повноцінного розвитку. Саме тому в соціально-психологічному портреті дитини стали переважати такі характеристики як соціальна дезадаптація, соціальне неблагополуччя, малозабезпеченість, безпритульність, соціальне нездоров'я, соціальне сирітство тощо.

Отже, ця проблема потребує розробки нормативно-правових, психолого-педагогічних, програмно-змістових, соціально-психологічних засад. В Україні державна політика стосовно дітей з порушеннями психофізичного розвитку потребує суттєвих коректив відповідно до змін, які зумовлені як внутрішніми, так і глобальними чинниками. Наразі соціальна політика держави залишила поза увагою такі психолого-педагогічні чинники, які стосуються соціальної адаптації, комунікації, рекреації, психологічного супроводу дітей-інвалідів.

Література

1. Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально-методичний посібник / Кол. авторів: Колупаєва А.А., Софій Н.З., Найда Ю.М. та ін. За заг. ред. Даниленко Л.І., – 2-ге видання, стереотипне – К.: ФО-П Парашин І.С., 2010. – 128 с.
2. Малофеев, Н.Н. Интегрированное обучение в России: задачи, проблемы и перспективы Текст. / Н.Н. Малофеев // Особый ребенок. Исследования и опыт помощи: науч.-практ. сб. М., 2000. – Вып. 3: Проблемы интеграции и социализации. – 65–73 с.
3. Саламанская декларация. Рамки действий по образованию лиц с особыми потребностями, принятые Всемирной конференцией по образованию лиц с особыми потребностями: доступ и качество. Саламанка. Испания, 7-10 июня 1994г. – К., 2000. – 21 с.
4. Специальная педагогика: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Л.И. Аксеонова, Б.А. Архипов, Л.И. Белякова и др.; под ред. Н.М. Назаровой. – 2/е изд., стереотип. – М. : Изд. центр «Академия», 2001. — 400 с.